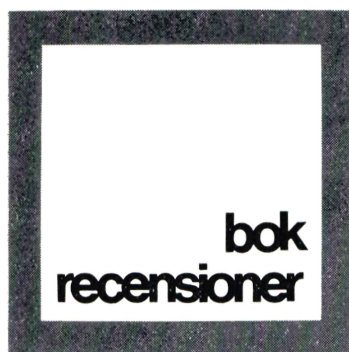

Eysenck — fakta och fördomar

H. J. EYSENCK

Psykologi — fakta och fördomar

Bokförlaget Prisma, 1968. 287 sidor. Pris kr 14:50.

Förlaget presenterar detta som en polemisk bok. Man har således översatt titeln *Fact and Fiction in Psychology* med *Psykologi — fakta och fördomar*. *Fiction* kunde ha översatts med ordet teori, hypotes eller spekulation, som ju både kan ha en positiv och negativ innebörd. Det sägs i reklamtexten, att Eysenck har en "eminent förmåga att reta gallfeber på sina motståndare". Eysenck själv bidrar till det polemiska genom att i inledningen säga "att det inte finns några kärnpunkter i denna bok som inte är kontroversiella."

Eysenck polemiserar framför allt mot psykoanalysen. Hans förkastelsedom över denna lyder: "Med andra ord: vi har här att göra med teorier, hypoteser, aningar, förmodanden, åsikter, personliga övertygelser — ofta förfäktade med seghet och orubblighet men inte desto mindre i avsaknad av ovedersägliga bevis." (sid. 91—92) Det finns naturligtvis ingen anledning att försvara svagheter och missgrepp inom psykoanaly-

sen, men det ensidiga i Eysencks kritik bör dock påpekas, allra helst som han är enligt förlaget "troligen världens mest läste popularisator av moderna psykologiska tankegångar." Hans ord kan därför tänkas nå ut till många och okritiskt anammas.

För att kritisera psykoanalysen väljer han framför allt ett fall, som Freud publicerade år 1909 men nämner inget om att Freud ändrade och modifierade sitt system många gånger under sin levnad. (Han dog 1939.) Inte heller nämner Eysenck något om att det finns andra psykoanalytiker än Freud, med åsikter om neurosers uppkomst, som väsentligen avviker från Freuds uppfattning. Eysenck framhåller i sin uppfattning om att psykoanalysen principiellt skulle vara motståndare till experimentella undersökningar, vilket är en grov överdrift. Ensidigt betonar Eysenck att psykoanalysen endast ser den vuxna människans neuroser som en upprepning av barndomens konfliktmönster men underläter att nämna, att det väsentliga i analysen är, att patienten blir medveten om sina omedvetna beteenden och konflikter. Orsaken till att detta ofta nödvändiggör ventilerings av barndomsupplevelser är, att inställningen till omvärlden och det egna jaget utbildas i barndomen. Det är dock inte nödvändigt att man i detalj går igenom vad patienten upplevt som barn. Eysenck famställer den psykoanalytiska behandlingen som i huvudsak något passivt. Patienten får inte aktivt angripa sina symtom, inte möta dem i levande livet, inte träna sig att övervinna sina besvär. Detta är felaktigt, i synnerhet då det gäller att övervinna fobier. Annorlunda ligger det till, då fobier blivit en del av karaktären. Då måste den underliggande neurotiska strukturen behandlas.

Om Eysenck är negativ till psy-

koanalysen, är han desto mer positiv till den s.k. beteendeterapi. ("Min personliga bedömning av det material som nu finns tillgängligt är att det finns mycket starka bevis för beteendeterapiens möjligheter att möta neurotiska störningar och att den är överlägsen alla de andra metoder som används på våra sjukhus" (sid. 149).

Denna terapiform innebär i stor utsträckning tillämpning av Pavlovs lagar om betingning, utsläckning od. Eysenck visar genom talrika exempel, hur denna metod kan användas för att bota fobier, tvångsneuroser, depressioner, homosexualitet, kriminalitet, alkoholism m.m. Vid fobier gäller det att avbetinga en rädsla. Det som patienten är rädd för, placeras till en början långt ifrån honom och sedan successivt närmare, alldeles som i Watsons bekanta experiment med den 18 månader gamle Albert och som väl är behaviorismens mest kända experiment. När man skall bota en alkoholist, gäller det att betinga in avsky för alkohol hos klienten. Detta sker genom att han får uppleva något obehagligt, strax innan han smakar alkohol, så att tanken på detta obehagliga sprids över till en negativ inställning till alkohol.

Utan tvivel erbjuder denna behandlingsform stora möjligheter, men det är dock svårt att avgöra, hur mycket själva metoden betyder jämfört med andra faktorer. Eysenck påpekar även betydelsen av terapeutens personlighet, patientens motivation etc. Följande uttalande är nog därför överdrivet: "Litteraturen visar helt entydigt, att det praktiskt taget aldrig inträffar att symtomen återkommer eller att de ersätts av nya" (sid. 157). (Det kan nämnas att Eysenck inte redovisar annat än exempel på fall behandlade med denna metod; däremot inga vetenskapligt kontrollerade sammanställningar.)

Boken innehåller emellertid inte endast eller ens till största delen polemik mot psykoanalysen och försvar för beteendeterapi. De bästa delarna av boken är nog de, där Eysenck beskriver, hur olika psykologiska undersökningar tillgår och vilka möjligheter de ger att förklara människors reaktioner. Där är Eysenck en popularisator i ordets bästa mening.

Det behövs inga invecklade experiment för att skilja mellan olika personlighetstyper. Det kan räcka t.ex. med att låta skilda personer följa en nål som snurrar på en grammofontallrik eller låta dem tala om hur lång tid det tar innan ett blinkande sken på en lampa övergår till ett fast lysande sken. Givetvis säger inte människors beteende i dessa situationer allt om dem, men om man till dessa experiment lägger andra, t.ex. intelligens-test, attitydschema och dessutom gör neurologiska och fysiologiska undersökningar har man stora möjligheter att förutsäga något om individernas beteende. Eysenck skiljer mellan två huvudtyper — de introverta och de extraverta, d.v.s. de i huvudsak inåtriktade och de övervägande utåtriktade. Han skiljer även mellan människor, som är benägna att reagera med instabilitet och dem, som är övervägande stabila. Han visar, hur man på experimentell väg kan få fram, hur dessa människor reagerar inför t.ex. droger, alkohol, suggestioner. Det har praktisk betydelse, när det t.ex. gäller att förutsäga en individs risk att råka ut för trafikolycksfall eller bli kriminell. Likaså kan det säga en del om hans behandlingsbarhet med olika metoder, t.ex. psykoterapi, beteendeterapi eller lugnande mediciner.

Omslagsbilden föreställer en labyrint. Vi befinner oss utan tveivel mitt i denna, när det gäller att söka efter orsakerna till människors beteende. Eysenck har visat, att samverkan mellan veten-

skaper kan föra oss en bit närmare labyrintens utgång, medan polemik snarare medför, att vi trasslar in oss alltmer i labyrinten.

Sigurd Dvoretzky

Högalid och vårdprinciperna

ALLAN BJÖRK

Den nedtystade nöden

Rabén & Sjögren. 152 sid. Pris kr 14: 50.

Allan Björk angriper frågan hur rättstryggheten och personliga integriteten fungerar för "de av samhället utstötta". Allan Björk arbetade som socialassistent vid vårdhemmet Högalid i Stockholm en relativt kort tid 1964. Han slog genast larm till överståthållarämbetet med begäran om en allsidig utredning med hopp om en grundlig socialpolitisk undersökning. Det grundläggande problemet att vårdprinciperna vid Högalid var föråldrade och utan kontakt med nydaningsarbetet på det sociala området togs inte upp till utredning utan ärendet gick vidare till åklagarmyndighet och spårade därmed bort från vårdproblemen. Man koncentrerade sig nu på hur förhållandena varit, om misshandel hade förekommit eller ej, om den långa raden frihetsberövande var laglig eller ej, vem som känt till situationen utan att göra något åt den och vem som hade juridiskt ansvar för missförhållanden som rått. Det egentligt stora problemet hur man

för detta ofta mycket svårvårdade klientel skulle få en vettig och rationell vårdstrategi och inte bara ett juridiskt oangripligt omhändertagande blev inte satt under debatt utan skymdes av de juridiska aspekterna.

Det är de juridiska aspekterna och ansvariga instansers reaktion och handlanden i Högalidsaffären som Allan Björk redogör för och kommenterar. Debatten om "Högalidsskandalen" har pågått sedan 1964 och har ofta varit mycket svåröverskådlig. Allan Björks bok ger en fyllig beskrivning av hur den ena instansen efter den andra kopplats in och ger ofta utförliga citat ur olika utlåtanden. Allan Björk sitter beslutsamt i katedern, kommentarerna är fräna och framförda utan omsvep. Ju längre ärendet kommer desto mer rör kommentarerna bara spelreglerna inom byråkratin, de olika instansernas funktion gentemot varandra, kontrollmyndigheters instruktion, frågor om ämbetsansvar, o.dyl. Ibland skymtar fram ett knäckt näsben och ett par brutna revben men diskussionen avlägsnar sig snabbt till papperskrigets värld utom synhåll för "högalidsgubben". Ett och annat får man onekligen lära sig om byråkratins problem eftersom ett stort antal av samhällets instanser finns med i spelet och pressas hårt av Allan Björks anmälningar och kommentarer. Men denna grundliga beskrivning känns ändå inadekvat om den verkligen ska handla om "högalidarnas" situation. Inte lär väl vårdsituationen bli tryggare bara för att olika myndigheter skärper sig lite. Problemet är att bygga upp en meningsfull och rationell vård med öppna kommunikationer inom institutionen och grundlig redovisning utåt av arbetet, först då kan det bli tal om en reell rättstrygghet och personlig integritet.

Johan Norman

Kvinnors liv och arbete

ANNIKA BAUDE m.fl.

Bokförlaget Prisma, Stockholm.
Pris kr 12: 50.

När den svensk-norska samproduktionen "Kvinnors liv och arbete" på initiativ av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle utgavs hösten 1962 skrev Eva Moberg i en recension.

"Sällan har en bok fyllt ett så kännbart tomrum som "Kvinnors liv och arbete". Den kommer rimligtvis för åtskilliga år framåt att vara standardverket i kvinnofrågan — som här för övrigt föreslås omdöpt till "könsrollsfrågan".

Samtidigt hoppades man, att boken skulle ge underlag för en omfattande debatt kring könsrollsfrågor och därmed påverka utvecklingen till större utjämning mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden, bättre arbetsvillkor för kvinnorna, avtrappning av fördomar och klichéer. Trots bokens stora omfång, den omsorgsfulla dokumentationen, de vetenskapliga forskningsresultaten, som framlagts, tycks innehållet dock inte ha fått något större eko bland allmänheten. Kanske det delvis beror på, att boken var alltför omfattande och därför inte nådde den bredare publik den var avsedd för. När nu SNS har tagit initiativ till en reviderad och delvis omarbetad upplaga, som fortfarande bär titeln "Kvinnors liv och arbete" kan man verkligen lovorda dem. Boken är fortfarande mångsidig, väl dokumenterad och sammanfattningarna väl gjorda. En del av "pratigheten" har försvunnit och man får större överblick över innehållet.

Boken vill visa, att kvinnofrå-

gan inte är ett isolerat problem utan att könsens roller berör arbetsmarknad och näringsliv, skatte- och socialpolitik, familjens liv, barnens uppfostran, utbildning och yrkesval. Undersökningarna, som refereras bekräftar också, att kvinnorna i näringslivet fortfarande i stort sett är sysselsatta med relativt okvalificerade sysslor, rutinuppgifter och tempoarbeten. De är sällsynta som arbetsledare, och de chefsbefattningar, som besätts av en kvinna blir mycket uppmärksammade.

Ett nyttillkommet inslag i denna nya upplaga är förordet av Alva Myrdal, som gör en analys av den debatt, som förts om familje-problemen. Hon påpekar, att det är helt nödvändigt, att det sker en fördelning av familjeansvaret; att uppfostran och vård av barnen inte skall bindas till ett av könen utan att båda parter skall dela ansvaret.

Oenigheten i den heta debatt, som pågår gäller både värdering och sakpremiss, framhåller sociologiprofessorn Edmund Dahlström, som gör en mer vidgad och omfattande analys av könsrollsdebatten. Endast smärre ändringar har gjorts av kapitlet i första upplagan.

I stort sett oförändrade är också kapitlet Könsroller och socialisation av Sverre Brun Gulbrandsen och kapitlet Rollfördelningen mellan föräldrarna och barnens personlighetsutveckling av Per Olav Tiller. Båda kapitlen har i denna upplaga översatts till svenska, vilket jag förmodar kommer att underlätta översikten för många. Sverre Brun-Gulbrandsen beskriver den process, genom vilken den unga så småningom lär sig föräldrarnas eller gruppens normer.

Psykologen Per Olav Tiller uppehåller sig vid rollfördelningen mellan föräldrarna. Han anser, att man inte ensidigt bör studera in-

verkan av moderns frånvaro på barnen. Tiller har studerat effekten på barn, vilkas fäder var på sön ca. 2 år i sträck.

I kapitlet Familjen och gifta kvinnors förvärvsarbete ingår delar av det ursprungliga kapitlet med samma rubrik, som skrevs av Edmund Dahlström. Rita Liljeström har omarbetat kapitlet och skrivit fler nya avsnitt.

Annika Baude och Per Holmberg är två nya författare i denna upplaga. Annika Baude påpekar, att en stegring av det kvinnliga förvärvsarbetet har skett under de senaste åren, men att kvinnorna fortfarande i stor utsträckning hänvisas till vissa branscher och yrkestyper. Hon menar, att det är troligt, att konventionen på detta område är så starkt rotad att det krävs ytterligare många års konsekventa strävanden för att konventionen skall ersättas av ett rationellare mönster.

Ingående intervjuer har gjorts med företagsledande personer i medelstora och stora företag, vilka har givit autentiska skildringar av förhållanden för kvinnorna inom olika branscher. Man får bekräftat, att det på arbetsmarknaden finns osynliga och omotiverade stängsel, som utesluter kvinnorna från många arbetsområden och arbetsuppgifter. Men, sammanfattar Siv Thorsell: "Det borde inte saknas motiv för företagen att grundligt inventera de resurser, som finns bland kvinnorna och som kan gå förlorade, om man inte ägnar kvinnoproblematiken särskild uppmärksamhet."

Varför inte använda denna bok som kurslitteratur vid universitets- och andra institutioner?

Britta Alin